

2. Брага Л. Гражданское общество Молдовы сквозь призму политико-культурного анализа. *Гражданское общество Молдовы: проблемы и перспективы*. Комрат: Ins. pentru Democrație, 2011. С. 166-174.
3. Попазогло В. Неформальні руйнівні інститути у структурі політики Республіки Білорусь. *Матеріали міжн. наук.-практ. конф. «Пріоритети сучасних суспільних наук в трансформаційних умовах»*. Львів: Львівська фундація суспільних наук, 2017. С. 93-97.
4. Badescu G., Sum P., Uslaner E. M. Civil Society Development and Democratic Values in Romania and Moldova. *East European Politics and Societies*, 2004. № 18 (2). P. 316-441.

*The problem of guaranteeing civil and political rights of a person and a citizen in the Moldova and Belarus was studied. Attention is drawn to the climate of the functioning of non-governmental organizations. The cases of prosecution of activists, human rights defenders, independent journalists are analyzed. The forms of pressure on media critical to power, cases of politically motivated persecution have been studied. Hate speech and various forms of discrimination are investigated.*

**Keywords:** civil and political rights of a person and citizen, Republic of Belarus, Republic of Moldova, civil society, non-governmental organizations.

УДК 316.7:323.1+316.42(477)

Сушко А.І., НУ «ОЮА»

## ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

*Стаття присвячена стану політичної культури в умовах змін суспільно-політичного життя. Процес поєднання традиційного і модерністського компонентів розглядаються в контексті соціокультурного розвитку нашого суспільства.*

**Ключові слова:** політична культура, ментальність, соціальні зміни, цінності.

Розвиток сучасної правової демократичної держави та громадянського суспільства можливий лише за умови становлення розвинутої політичної культури. Успішний соціокультурний розвиток суспільства забезпечується пануючими в ньому ідеалами, переконаннями та цінностями, що вказують орієнтацію на цивілізаційну парадигму його якісного нового етапу.

Зважаючи на особливості перехідного періоду більшість дослідників, зокрема М. Михальченко, Л. Губернський, С. Сорока, Г. Щедрова та інші розглядають проблему становлення і функціонування політичної культури через категорію ментальності, наділяючи її статусом ключового принципу цивілізаційного пізнання особливостей сучасного соціокультурного розвитку країни. Йде інтенсивний пошук відповідних цінностей духовного світу особи які б відповідали потребам політичного життя суспільства що знаходиться в стані трансформації.

Однією з тенденцій дослідження соціокультурного стан нашого суспільства стає структурно-компонентний аналіз. Даний методологічний прийом дозволяє через складові явища сформулювати цілісне уявлення про соціокультурний компонент як інститути зберігання та відтворення духовних цінностей та культурних кодів суспільства.

Метою дослідження є аналіз ролі і місця політичної культури в неоднорідних соціокультурних процесах сучасної країни.

Осмислення соціокультурного світу України найбільш детально представлено в монографіях Ю. Павленка та М. Юрія, а історіософія української ментальності М. Поповичу. Її визначено як глибину і відносно усталену сукупність найбільш характерних спільних рис колективної та індивідуальної свідомості українців, що визначають національний характер, традиції, суспільну психологію, вироблені культурно-духовні цінності і власний образ світу [4, с. 23-27]. Ментальність нерозривно пов'язана із соціокультурним середовищем українства як місцем її зародження і утвердження. Сучасні автори тісно пов'язують її з європейськими цінностями, що актуально з погляду євро-цивілізаційного вибору України.

Важливе місце в соціокультурних процесах займає політична ментальність – історично сформоване політичний умонастрій, єдність політичних цінностей, норм та установок в їх когнітивному та поведінковому проявах. На різних етапах суспільного розвитку політична ментальність як форма вираження свідомості різних груп і спільнот, дозволяє більш чітко зрозуміти сприйняття цими спільнотами різноманітних політичних явищ, уявлень про політичні інститути і організації. Фактично, всі таємниці людської діяльності, а відповідної діяльності, що визначає історичний процес, відображені у ментальності нації та змісті культури [7, с. 9].

Вітчизняна політична культура являє собою не повністю дієву форму самодостатності суспільства, що формує його ціннісно-

орієнтаційні домінанти. Ідентифікація з їх носіями забезпечує максимальну самореалізацію всіх суб'єктів у політичному житті. В свій час М. Вебер стверджував, що суспільство в якому досягнуто консенсусу щодо цінностей, може розглядатись як стабільна система, оскільки ліквідується головне джерело протиріч, які породжують нестабільність, катаклізми, потрясіння [1, с. 2].

Трансформаційні процеси суттєво і неоднозначно впливають на життєві стратегії, цілі та орієнтації. З однієї сторони, новим змістом наповнюються такі цінності як свобода вибору політичних та релігійних переконань, невтручання держави в особисте життя громадян, а з іншої проявляються ціннісні розриви на етнокультурному ґрунті, посилюється процес матеріальної поляризації як різних груп населення, так і цілих регіонів. Продуктом цих змін стає амбівалентність, яка притаманна всім групам нашого соціуму і стає характерною рисою політичної ментальності більшості українців.

Важливим аспектом цивілізаційного пізнання політичної культури громадян України є їх ментальність. На думку більшості дослідників саме вона вказує загальні орієнтири культурної творчості, параметри і критерії відбору інновацій і може тлумачитись як специфічний блок культури, що є самоорганізованим текстом позабіологічних програм людської діяльності [2, с. 27].

Україна як соціокультурна цілісність є невід'ємною частиною європейської цивілізації зі своїми особливостями, адже європейський суспільний простір є досить поляризованим. Домінантними чинниками соціокультурного розвитку виступають економічний розвиток, світоглядна та ціннісна спрямованість європейських суспільств та суспільств, які не сповідують європейський вектор розвитку [2, с. 39]. З точки зору зразків європейської цивілізації Україна лише постає як частина даного соціокультурного простору. Динаміка культури в період переходу як правило розглядається як протистояння її традиційного та модерного сегментів. Серед нових підходів щодо загальної схематики соціокультурної кризової динаміки- її представляють в трихотомічній опозиційності архаїчного, традиційного і модерного. Автори досить ґрунтовно висвітлили модернізаційні процеси, що відбуваються в Україні впродовж ХІХ- початку ХХІ ст.

Зрозуміло, що в політичній культурі громадян України мали місце відносини в суспільстві, які не співпадали з правовою демократією-забезпеченням прав і свобод кожної людини, вільні парламентські вибори і т. п. На думку частини дослідників політичну базу необхідну

для здійснення демократичних змін у суспільстві може здійснити партія, або ж особа, яка має харизму лідера. Особливу роль в цьому процесі відіграє їх вміння по залученню найбільш активної частини громадян до нових ціннісних орієнтацій, норм поведінки, ефективної роботи демократичних інститутів. В результаті набутого досвіду перехід до демократії та її розвиток дозволяють представникам всіх соціальних груп, а не лише еліти, брати активну участь в процесах управління на основі спільних правил для всіх суб'єктів політики.

До останнього часу в Україні лише формуються механізми і засоби цивілізованого впливу громадянського суспільства на представників всіх гілок влади. Навіть цей варіант дозволяє, зокрема, проводити певні реформи для вирішення соціально-економічних проблем, а головне, суттєво впливати на політичне керівництво, не дозволяючи йому переключати свою діяльність на власні інтереси, а не загальнодержавні та виконувати функції управління з оптимальними соціокультурними затратами.

Головний недолік сучасних українських реформ полягає в неспроможності більшості керівників держави піднятися до статусу соціокультурного проекту, який на меті має зміну менталітету значної частини населення. Але щоб подібне відбулось, потрібні цілком інший понятійний апарат, інший рівень мислення. Від соціально-економічних і політтехнологічних методів необхідно перейти до соціокультурних та цивілізаційних [2].

Всі зміни, що відбуваються в українському соціумі, коли суб'єкти активно взаємодіють накопичуються у досвіді суспільного і духовного розвитку нашої країни. Автор погоджується з позицією тих науковців, які вважають більш обґрунтованим соціокультурний підхід до етнічної ментальності, ніж інші, наприклад біосоціальний. З позицій соціокультурного підходу етнічний менталітет – це своєрідна пам'ять народу про минуле, психологічна детермінанта поведінки мільйонів людей, вірних своєму «ладу», що історично склався, в будь-яких обставинах, не виключаючи екстремальні або й катастрофічні [2].

Етнос, як будь-яка соціокультурна спільнота через менталітет відтворює загальні змісти єдиного існування і реалізовує унікальний культурний досвід. На рівні єдиного економічного простору і утворення національної держави формується цілісне поле національної культури і через відчуття причетності до неї формується вже національний менталітет в рамках сучасного соціокультурного світу.

В культурі найбільш виразно проявляється і національний характер як сукупність соціально-психологічних рис, які по-своєму проявляються на кожному етапі розвитку. Зокрема, постсоціалістичні держави можуть одночасно позиціонувати себе і по осі націоналізму, і по осі глобалізації... В Польщі, Угорщині, Чеській Республіці, Словенії та державах Балтії інтеграція з міжнародними інституціями та економічна лібералізація цілком сумісні з утвердженням національної ідентичності [3, с. 16]. До націоналізму як способу проявити свою політичну позицію звертаються певні представники (в більшій мірі правого табору) суспільно-політичних сил України. В рамках процесу глобалізації поширення національних почуттів стало вже характерною ознакою, хоча до кінця ХХ ст. домінувала точка зору щодо поєднання національних рухів з традиційними суспільствами та їх згасання при модернізації. Доба постмодерну – це час реалізації кардинальних змін світоглядних моделей діяльності суб'єктів політичного процесу. Створюється принципово нова нова картина світу і уявлення щодо суті людини як суб'єкта культури.

Трактовка людини з позицій раціоналізму була домінуючою серед інтелектуалів Нового часу, в рамках якого відбувається на думку М. Гайдеггера «перетворення світу на картину і людини на суб'єкт» [5, с. 51]. Ядро картини світу формують соціокультурні константи як певної системи правил, мислення, дії. Але не всі дослідники згодні з подібним підходом. Так, Р. Редфілд, А. Шюц вважають, що в одній культурі є декілька традицій і відповідно, картини світу для різних спільнот в рамках однієї культури можуть суттєво відрізнятися. А. Шюц розглядає структуру духовного життя культури як сукупність «кінцевих сфер значення». Кінцевих у тому розумінні, що вони замкнуті і перехід з однієї сфери до іншої неможливий без смислового стрибка. Такими сферами значення є релігія, гра, наука і повсякдення. Кожній сфері значення відповідає свій «когнітивний стиль», тобто, по суті, своє природне поставлення відповідно до способу пізнання світу. Так, у повсякденні когнітивний стиль залежить від специфіки трудової діяльності, пов'язаний з нею сприйняттям часу, від певної форми соціальності [6].

Розпочатий в 90-х роках ХХ ст. процес конструювання нової політичної реальності українського суспільства послідовно змінює всі характеристики його життя і відбивається у політичній культурі, вимагає її адаптації до вимог реалій сучасності. Сама політична культура більш інерційна і тому завжди залишаються сегменти і

носії політичних традицій, що дозволяє зберігати певну стабільність у політичному житті України. Зрозуміло, що зміни політичної культури не можуть бути повними і безповоротними. Більше того, є ситуації коли інертність і традиціоналізм політичної культури здатні відкинути в минуле процес модернізації, зменшуючи діапазон структурних перетворень. Так, радянські норми політичного життя стали неформальними, але використовувались як засіб регулювання суспільної і зокрема, політичної діяльності, що спричиняє архаїзацію політичного життя, ускладнюючи оновлення всіх елементів політичної культури.

В новій політичній реальності суспільство повинно бути направлено на особистість з її запитами, інтересами та правами в умовах функціонування свободи. Лише в цих обставинах створюється нова структура цінностей і норм, яка зможе адекватно відображати і сучасні соціокультурні потреби спільноти.

Нашому суспільству не вистачало гнучкості політичного мислення для ефективного використання власного потенціалу – традиційних уявлень, способів поведінки, знань з метою здійснення поступової і дієвої модернізації. У випадку радикальних змін політична культура, як правило, дезінтегрується, а що найгірше – породжує дезорієнтацію в політичному просторі. Саме здатність знайти баланс між традиційністю та сучасністю дозволяє динамічно і без потрясінь рухатись до нової системи політичного життя.

Розвиток політичної думки дозволив узагальнити практику змін, що знайшло відображення у Конституції України і вже на цій основі відбуваються зміни способів залучення до політичного життя та інтеграцію політичної культури. В умовах плюралізму думок необхідно більш ґрунтовно розглядати і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між основними категоріями політичного життя, які необхідні кожному громадянину для дій в реальному просторі вітчизняної політики. На жаль, знання щодо норм дій у сучасному демократичному суспільстві часто буває чисто гіпотетичним, а механізм перетворення знань в переконання через згоду соціальної групи щодо правильності суджень ускладнюється регіональними та міжконфесійними розбіжностями нашого населення. Брак порозуміння між політичними лідерами та електоратом призводить до масової акції протесту, якими багате політичне життя нашої країни в ХХІ ст.

Для системи політичної культури конкуренція партій та їх лідерів – це перш за все, конкуренція систем переконань щодо страте-

гічного курсу соціально-політичного розвитку нашого суспільства. Програми розвитку продукують і нові норми політичної культури, конкретизувались певними соціальними силами і знаходили своє втілення в політичному житті. Цінність цих документів у можливості представляти різні політичні сили, в залученні громадянської думки до обговорення законопроектів, що створює умови для циркуляції соціокультурних цінностей у суспільстві.

У цьому контексті доцільно звернути увагу на участь у творенні цінностей тієї частини громадян, які мають активно виражену форму політичної культури, тобто громадянську участь. Якраз у даному варіанті їх поінформованість про дії влади і дозволяє суттєво підвищити, по-перше, комунікативний зв'язок між органами управління і населення, а, по-друге, покращити політичну культуру самих представників органів державної влади та місцевого самоврядування. Активна частина громадян, як правило, володіє певним спектром потреб, які дістають відображення в їх інтересах. Входячи в різні соціальні групи вони відіграють вирішальну роль у становленні суспільно значущих, а узагальнюючи групові інтереси різних векторів спрямування, формують загальнонаціональне «поле інтересів» і спрямовують механізм дії політичного вибору.

Динамізм трансформацій політичного життя видозмінює і структуру самої політичної культури більшості громадян України в результаті чого формується нова схема цінностей, норм, традиції і політичних значень. В той же час автор погоджується з позицією щодо зміни лише зв'язків елементів змісту політичної культури, але самі елементи залишаються незмінними. Лише в цьому варіанті культура є органічною частиною ментальності спільноти. Слід зауважити, що частина дослідників особливу увагу звертає на один компонент політичної культури. Вважається, що українці голосують серцем, керуються міфами, істотного значення надають архетипам і колективному несвідомому. Таким чином, на думку цієї групи дослідників діяльність більшості людей відбувається під впливом відповідного емоційного стану, який і зможе згуртувати їх на спільні дії. На нашу думку, всі суб'єкти політичної дії, керуючись власною системою значущих цінностей є підготовленими і належним чином консолідовані, а для відповідних дій спрацьовують мотиватори, які являють собою не один, а синтез політичних, економічних та соціальних інтересів, що спонукають зробити правильний політичний вибір.

Розвиток науковою розробки цієї проблематики суттєво доповнюється дослідженням протиставлення публічних і приватних інтересів політиці, взаємодією таких груп політичних інститутів як держава і громадськість. На жаль, у багатьох сферах політичного життя велику роль відіграють олігархічні групи і кланові угруповання державної бюрократії, які не мають культури соціальної відповідальності і сучасної політичної культури.

Саме тому і в політичній культурі наявні особливості специфічної дискурсивної практики. Культура має суттєві ідеологічні відмінності, певну гамму відтінків – від благородних вчинків і самопожертви до відвертих маніпуляцій і зрад. Відповідно феномен сучасного стану участі громадян в комунікації між державними структурами і громадянським суспільством має неоднозначний характер, що суттєво впливає на весь процес здійснення політики.

Таким чином, динамічні і неоднозначні зміни соціокультурного розвитку українського суспільства відображається в стані самої політичної культури та взаємодії її структурних компонентів. Вона є однією з центральних категорій, яка пояснює зміст і логіку політичного процесу в перехідних суспільствах. Незважаючи на наявний характер досліджень залишається широкий спектр проблем, що виникають у процесі аналізу можливостей становлення сучасної політично культури, і відповідно, її впливу на інститути політичної системи України.

***Бібліографічний список:***

1. Вебер М. Избранные произведения. М.: Прогресс, 1990. 808 с.
2. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
3. Майборода О. М. Етнічність у міжнародній системі. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 408 с.
4. Проблеми теорії ментальності / Відп. ред. М.Попович. К.: Наукова думка, 2006. 407 с.
5. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления: Пер. с нем. М.: Республика, 1993. 447 с.
6. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту. К.: Український Центр духовної культури, 2004. 560 с.
7. Юрій М. Ф. Соціокультурний світ України. 2 вид. К.: Кондор, 2004. 736 с.
8. Яковенко И. Г. Музыкантский А. И. Украина: интеграция в Европу как цивилизационный проект. *Независимая газета*. 2005. № 52. 18 марта. URL: [http://www.ng.ru/ideas/2005-03-18/10\\_ukraina.html](http://www.ng.ru/ideas/2005-03-18/10_ukraina.html)

*The article is devoted to the state of political culture in conditions of changes in social and political life. The process of combining traditional and modernist components is considered in the context of the socio-cultural development of our society.*

**Keywords:** *political culture, mentality, social changes, values.*

УДК 32.019.5(477)

*Дзюбенко Ю.М., НУ «ОЮА»*

## **ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО КОНСАЛТИНГУ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*У статті розглянути основні підходи до визначення політичного консалтингу. Охарактеризовано еволюцію становлення політичного консультування в Україні. Визначено основні послуги, які надаються політичними консалтинговими установами в Україні. Виокремлено основні особливості, ефективність та перспективи політичного консалтингу.*

**Ключові слова:** *політичний консалтинг (консультування), політичний консультант, професійна політична діяльність, політичний лідер.*

Політичний консалтинг (політичне консультування) як вид діяльності в сучасних умовах є вкрай актуальним, як в теоретичному, так і в практичному контексті, оскільки потреба у владі у певної частини населення завжди висока. Політичний консалтинг характеризується не лише консультуванням, а й застосуванням політичних технологій та методів, що забезпечують успішне проведення виборчих та політичних кампаній. В Україні на сучасному етапі переважна більшість представників політичної еліти, громадських діячів, політичних організацій і партій потребують послуг фахівців у цій сфері, тому на нашу думку актуальним є дослідження типології та методів політичного консалтингу.

Вивченням питання формування та особливостей політичного консалтингу займалися такі вчені, як: О.П. Берьозкіна [1], В.Е. Гончаров [2], О.Г. Морозова [3], Д.В. Новіков [4], З.В. Свирид [5; 6], Ф. І. Шарков [8], Є.О. Юрченко [9] та ін.

Більшість теоретиків, які займалися вивченням політичного консалтингу розглядають його як вид професійної діяльності. Тому